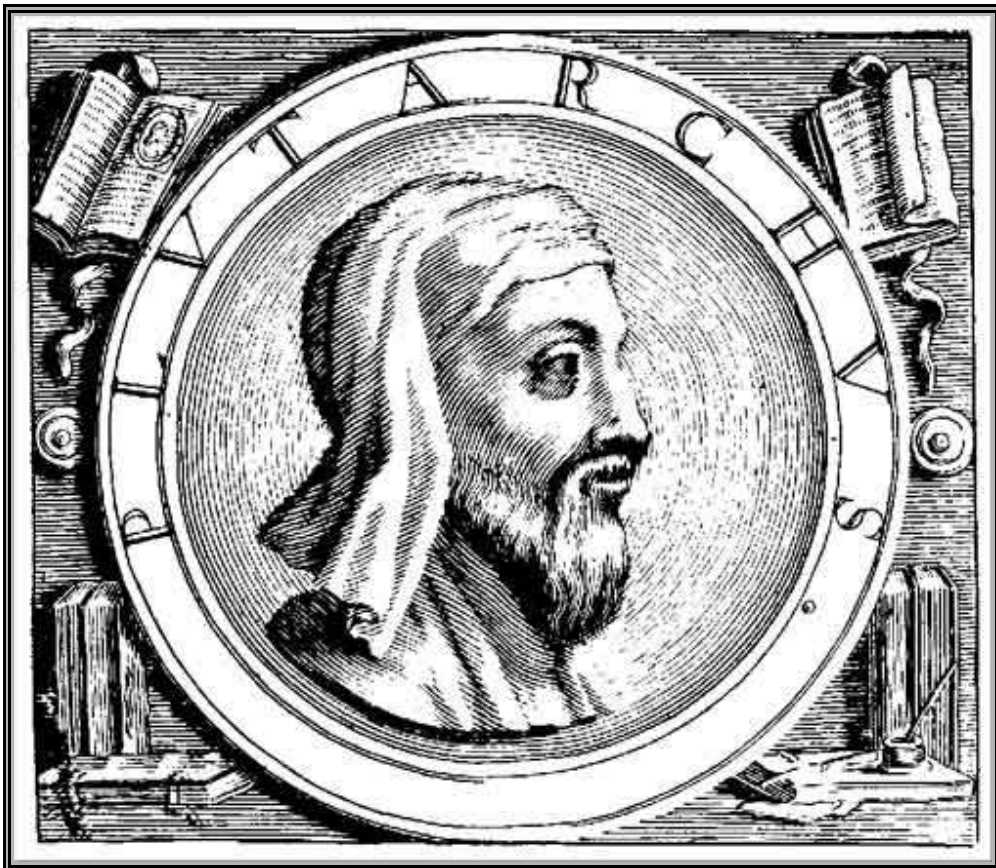


DE AMORE

(FRAGMENT ONTLEEND AAN STOBÆUS)

PLUTARCHUS



De Liefde

De draad, die alle stukken van Menander zonder uitzondering bijeenhoudt, neen, de gemeenschappelijke geest, die in alle ademt is de liefde.

Laten wij dus dien Menander, die in zoo hoge mate een vereerder van god Eros en een ingewijde in zijnen dienst is, tot helper nemen in ons onderzoek; want hij heeft werkelijk filosofisch over dezen hartstocht geredeneerd.

Nadat hij namelijk heeft opgemerkt dat, wat er met verliefden plaats grijpt, wonderbaarlijk is -en dat is het- redeneert hij met zichzelf en vraagt

**Waaraan gehoorzaamt zo'n verliefde toch?
Aan d'oogen? Onzin, want dan was elkeen verliefd.
Op éene, daar 't gezicht toch maar één oordeel heeft,
Of wordt de minnaar meegesleept door 't mingenot?
Wel neen! Want d'een aan wien dat voorrecht viel te beurt
Blijft onverschillig en gaat lachend weer zijns weegs,
Een ander wordt er razend van; de liefde is
Een vatbaarheid der ziel, een zielewond,
En voor dat wonden biedt de ziel gelegenheid.**

Laten wij eens nagaan hoe het hiermee staat! De liefde heeft toch zeker iets dat schokt en beweegt tot oorzaak, al mogen wij dan niet aannemen dat die oorzaak is óf het gezicht óf het mingenot. Die maken misschien het eerste begin der liefde uit, maar wat haar kracht geeft en wortel doet schieten dat moet in iets anders gelegen zijn.

Doch Menanders betoog is oppervlakkig en gaat bezijden de waarheid. Het oordeel van het gezicht is niet steeds hetzelfde evenmin als van den smaak. Het eene gezicht is meer dan het andere, het eene gehoor is meer dan het andere én van nature fijn ingericht én door kunst geoefend om het schoone waar te nemen: de musici hebben beter zintuigen voor het waarnemen van harmonieën en melodieën; de schilders voor het waarnemen van vormen en lijnen.

Zoo verhaalt men dat Nicomachus eens een niet-schilder, die gezegd had dat hij de Helena van Zeuxis niet schoon vond, toevoegde: "Neem mijn oogen en je zult haar een godin vinden."

Zoo hebben ook parfumeurs door oefening en gewoonte een oordeel over geuren, dat het onze overtreft, ja ook koks (hebben een oordeel) over den smaak van eten en drinken.

En wat Menander zegt dat de minnaar niet door het mingenot wordt geboeid en overweldigd, omdat de omgang met één en dezelfde vrouw de een tot haar slaaf maakt, terwijl de ander van haar wegloopt en zich verder niet om haar bekommert, dat is nu net als dat iemand zeide dat Philoxenus, de lekkerbek, geen slaaf was van het tafelgenot omdat Antisthenes, als hij dezelfde lekkernijen at, er niet om maalde, en dat Alcibiades niet dronken was van wijn omdat Socrates bij even veel wijn nuchter bleef.

Doch laten wij dat daarlaten en het positieve deel zijner bewering, dat er volgt beschouwen. "De liefde", zegt hij, "is een wondbaarheid der ziel." Juist, uitstekend: er moet een samentreffen plaats grijpen van iets wat doet en iets wat ondergaat; die twee moeten tot elkaar in een zekere verhouding staan. De handelende kracht mist doel en uitwerking, zoo er niet aanwezig is een toestand, die voor die handeling vatbaar is. Men moet de gelegenheid weten te treffen, want deze brengt

op het juiste oogenblik samen de handeling en dat wat bereid is die handeling te ondergaan.

Sommigen noemen de liefde een ziekte, anderen een begeerte, weer anderen een razernij, weer anderen een goddelijke, bovenmenselijke beroering der ziel, weer anderen kort en goed een *godheid*. Daarom hebben sommigen terecht de meening verkondigd dat haar begin begeerte is, haar overdaad waanzin, haar wederkerigheid vriendschap; dat het gevoel van verslagenheid dat zij meebrengt een ziekte is en het gevoel van geluk een goddelijke bezieling.

En de dichters noemen Eros vuurdrager, beeldhouwers en schilders beelden hem af met een fakkel omdat van vuur de glans zeer aangenaam, het gevoel (echter) zeer pijnlijk is.

Want gelijk het een voortreffelijk werk is om zijn vrienden, wanneer ze gezond zijn en dán iets misdrijven, hun misdrijf onder 't oog brengen en hen te berispen, maar wij, wanneer zij waanzinnig zijn en in hun verstand gekrenkt, niet met hen plegen te kibbelen of ons tegen hen (plegen) te verzetten, maar veeleer met hen (plegen) mee te gaan en hun alles (plegen) toe te stemmen. Zoo moet men hen, die uit toorn of overmoed misdrijven plegen, met openhartige taal tegengaan en breidelen, maar bij verliefden, evenals bij zieken, wat door de vingers zien.

Daarom is het zeker het allerbeste de kiem en den aanleg van een dergelijke kwaal niet toe te laten in zijn ziel; maar, is de kiem er eenmaal in, welaan, ga dan, zooals Plato zegt, naar de altaren der kwaad afwendende goden, en drijf uit u het woeste dier vóór het klauwen en tanden gekregen heeft. Of anders zult gij met een volwassen monster te strijden krijgen, zoo gij dit jeugdig welp teerhartig in uw armen neemt.

En wat zijn de klauwen en tanden der liefde? Argwaan en jaloezie. Maar ze heeft ook wel iets lieflijks en bekoorlijks. Zeker, de sphinx had ook iets bekoorlijks, n.l. de afwisselende kleuren van haar vleugels:

**In 't licht der zon gezien, vertoonde zich de rug
Des diers op goud gelijkend, maar de schaduw gaf
Het blauwen glans gelijk aan dien des regenboogs.**

Zoo heeft ook de liefde iets aangenaams, iets niet onbehaaglijks, iets dat boeit en bekoort. Eros roofst levens, vermogens, huwelijken, koningschappen, niet door raadsels op te geven, maar omdat hij zelf een raadsel is, moeilijk te vinden, moeilijk op te lossen.

Immers als iemand (als raadsel) wilde opgeven: *'wat is het dat haat en liefheeft, dat vlucht en vervolgt, dat dreigt en smeekt, dat boos is en medelijden heeft, dat wil ophouden en niet wil (ophouden)?'*, dan zou men 't niet gemakkelijk raden kunnen, omdat al deze tegenstrijdigheden van Eros en van Eros alleen gelden.

Want wat dat raadsel van de sphinx betreft, daarin is het meerendeel verzonnen: de grijsaard is niet in waarheid drievoetig als hij er iets bijneemt om zijn voeten te steunen; het kind is niet in waarheid viervoetig, want door middel zijner handen komt het de slapheid en zwakheid zijner beenen te hulp.

Maar die (tegenstrijdige) aandoeningen der verliefden zijn alle overeenkomstig die beschrijving: zij beminnen en haten, zij verlangen naar iemand die afwezig is en beven wanneer diezelfde (iemand) aanwezig is, zij vleien en schelden, willen sterven voor een ander en doden diezelfde persoon, zij bidden om niet verliefd te zijn, maar willen niet ophouden het te wezen, zij vermanen en verleiden, zij voeden op en brengen op den verkeerden weg, zij willen heerschen en verduren slavernij.

Dat is dan ook de reden waarom men dezen hartstocht beschouwd heeft als een waanzin:

Ik was verliefd, ja waarlijk, wie bemint is dol

zegt Euripides, en die heeft verstand van liefdeszaken.

De liefde wordt niet plotseling geboren en in haar vollen omvang zoals de drift, en -hoewel Eros een gevleugelde god wordt genoemd- ze gaat niet snel voorbij: neen, ze wordt zachtken aangestoken en smelt als het ware zich zelf in.

Maar heeft Eros eenmaal de ziel aangegrepen, dan blijft hij daar langen tijd en bij sommigen rust hij zelfs niet als ze oud zijn, neen, is hij bij grijze haren nog frisch en krachtig.

En houdt de liefde al op en is ze geëindigd, 't zij door den tijd verkwijnd, 't zij uitgebluscht door de rede, dan is ze nog niet geheel en al weg uit de ziel; neen, evenals de bliksem, die ingeslagen is, laat ze er in achter aangebrande brandstof en rookende teekenen.

Van smart, die weggegaan is, blijft geen spoor in de ziel over, noch van een heftigen toorn die bedaard is, ook de gloed eener heftig werkende begeerte wordt gebluscht. Maar de beten der liefde verliezen, al is het dier van ons weggegaan, hun gif niet; neen, binnen blijft het kloppen, men weet niet wat het is, hoe het is ontstaan, van waar het gekomen is in de ziel.

Schoonen te zien is zeer lieflijk, maar ze aan te raken is niet zonder gevaar. Of liever, zooals Xenophon zegt: "Vuur brandt slechts hen, die het aanraken, maar de schoonen ontsteken ook hen, die op een afstand staan. Want liefde is een kwaal, die 't eerst de oogen aanpakt."

Vertaald door:

J.J. Hartman

Hoogleraar te Leiden

1912



Vertaling -met enkele kleine wijzigingen- overgenomen uit:

DE AVONDZON DES HEIDENDOMS

W.J. THIEME & CIE - ZUTPHEN